

Država Izrael i takozvana demografska bomba

Stjepan Vukas
Stjepan.Vukas@sabor.hr

UDK: 314.82(569.4-076)
Stručni članak
Primljeno: 4. veljače 2012.
Prihvaćeno: 14. ožujka 2012.

Članak se bavi demografskom problematikom Izraela i Palestine u kontekstu demografije kao geostrateške kategorije. Nakon što su Palestinci prestali biti vojna prijetnja, njihova je brojnost i brzo rastuće stanovništvo od strane izraelskog establishmenta percipirana kao osnovna prijetnja opstojnosti države Izrael. Demografskoj se problematici ne pridaje tolika pozornost u zapadnim medijima, ali u Izraelu je ona česta tema javnih rasprava. U njima prevladava strah da bi broj palestinskih Arapa u Izraelu, pojasu Gaze i na okupiranim teritorijima Zapadne obale uskoro mogao premašiti broj Židova na tom području. Upravo se zato veliki geopolitički planovi izraelske vlade rukovode tim strahom od brojčane premoći Arapa na cijelom području nekadašnjeg mandata Palestine.

Ključne riječi: demografija, Izrael, geopolitika, Palestina, transfer stanovništva.

Uvod

Demografska problematika uvijek je bila visoko na *agendi* izraelskih stratega, ali je danas, moglo bi se reći, na prvom mjestu kada je riječ o strateškim prioritetima države Izrael i njenog vodstva u izraelsko-palestinskom sporu. Demografija je izbila na prvo mjesto najviše stoga što Palestinci danas više nisu *vojna* prijetnja, a izraelska politička elita procjenjuje da glavna opasnost dolazi od visokog nataliteta arapskog stanovništva na području Izraela i Palestine. Upravo su demografska promišljanja osnova za politiku koju prema okupiranim palestinskim područjima vodi izraelska vlada, kao što su, primjerice, izgradnja zida prema Zapadnoj obali, Sharonov *Disengagement plan* iz 2005. i Olmertov *Realignment plan* iz 2006. godine.

Istodobno, istom se snagom vodi i javna rasprava o demografiji unutar samog Izraela i to u prvom redu u vezi s odnosom države Izrael prema njezinoj arapskoj, odnosno palestinskoj populaciji.

U teritorijalnom smislu, za potrebe ovoga članka, pod pojmom Palestina podrazumijeva se današnje područje Zapadne obale i pojasa Gaze. Pod pojmom Izrael podrazumijeva se područje države Izrael u granicama prije početka rata u lipnju 1967. godine, tj. u granicama koje su nastale nakon rata 1948-1949. godine.

1. Povijesni prikaz

Godine 1897., u vrijeme Prvog cionističkog kongresa, u Palestini je bilo samo oko 600.000 stanovnika, od toga 95% Arapa, a tek 5% Židova. Suočen s takvom demografskom neravnotežom, kao očitom preprekom planu stvaranja židovske države, Theodor Herzl je razvio dvosmjerni plan rješavanja »demografskog problema«. Jedan smjer djelovanja bio je poticanje imigracije Židova u Palestinu, a drugi je bio razvijanje taktika koje bi nagnale Arape na napuštanje zemlje. Iako se između 80-ih godina 19. stoljeća i 1914. iz područja današnje Ukrajine, Bjelorusije, Poljske i Rusije (tzv. *Pale of Settlement*) iselilo oko 2,5 milijuna Židova, samo ih je oko 30.000 krenulo u Palestinu.¹

U vrijeme kada je stvorena država Izrael 1948. godine, na području britanskog mandata Palestine živjelo je oko 1.955.000 stanovnika. Od toga su samo jedna trećina bili Židovi (oko 650.000). Muslimana je bilo otprilike 1.135.000, kršćana 153.000, dok je »ostalih« bilo oko 16.000.² Prema planu podjele UN-a za britansko mandatno područje Palestine, donesenom 1947. godine, u židovskoj je državi na 42% teritorija trebalo živjeti 499.000 Židova zajedno s 438.000 Arapa. Na dijelu predviđenom za arapsku, tj. palestinsku, državu trebalo je živjeti 818.000 Arapa i 10.000 Židova. Treći dio je bilo područje Jeruzalema na kojem je živjelo oko 200.000 stanovnika, s jednakim brojem Arapa i Židova.³

Na kraju rata 1949. godine iz Palestine je otišlo oko 750.000 arapskih prognanika i izbjeglica. Oni su raseljeni od Jordana, Libanona i Sirije do Egipta i drugih zemalja. Od tada pa do danas, Izrael se neprestano trsio da se očuva ta većina koja je stvorena u ratnim operacijama, a od kojih se neke mogu okarakterizirati kao etničko čišćenje,⁴ te da se još i dodatno ojača. Sredstvo povećanja bila je prvenstveno židovska dijaspora koja se u valovima useljavala u Palestinu.

Ideja »premještanja«, kako se govori u drugom poglavlju navedene Pappéove knjige, oduvijek je prisutna u cionističkoj misli i nju su propagirali brojni istaknuti vođe cionističkog pokreta. O »premještanju« se, naravno, nisu vodile jav-

¹ Usp. Bernard AVISHAI, *The Tragedy of Zionism*, New York, Helios Press, 2002.

² Usp. Population of Ottoman and Mandate Palestine, Statistical and Demographic Considerations, <http://www.mideastweb.org/palpop.htm>.

³ Usp. Illan PAPPÉ, *Ethnic Cleansing of Palestine*, London, Oneworld, 2006, 35.

⁴ Usp. *isto*, 7.

ne rasprave da se ne bi uzbunila arapska zajednica u Palestini. Kako se židovska imigracija u Palestinu pojačavala, ideje o premještanju arapske populacije na drugi teritorij sve su češće izbijale na površinu. Čak se i Ben-Gurion još 1937. godine u nekim svojim izjavama zalagao za prisilno preseljavanje arapskog stanovništva. Kasnije je, nakon donošenja rezolucije UN-a o podjeli Palestine na dvije države, iznosio ideje o davanju državljanstva buduće arapske države i onim Arapima koji budu ostali živjeti u židovskoj državi.⁵

Jedna od destinacija, zamišljena kao potencijalno mjesto preseljenja Arapa, bio je Irak. S vremenom je stranka Mapai,⁶ kao najveća politička grupacija, napustila tu ideju, kao i najveći dio cionističkog pokreta. Desne su struje unutar pokreta ipak još uvijek snatrile o takvoj mogućnosti koja bi riješila »demografski problem« nastajuće židovske države. Nakon izraelskog proglašenja neovisnosti, destinacija na koju bi trebalo preseliti arapsku populaciju postao je Transjordan, odnosno današnji Jordan. U tim se raspravama za Arape tvrdilo da nemaju duboku nacionalnu povezanost sa zemljom Palestinom te da bi se jednako dobro snašli i u Transjordanu.

U kampanji za naseljavanje Palestine nakon Drugog svjetskog rata, slogan: »Zemlja bez naroda za narod bez zemlje« bio je ključan za motiviranje židovskog useljavanja u Palestinu.⁷ Nepotrebno je spominjati da je u Palestini postojala ne samo golema arapska većina, već je zemlja imala značajnu proizvodnju, razvijene gradove i kulturu.

Upravo je zbog spornog pokušaja rješavanja »demografskog problema« istina o ratu 1948.-1949. desetljećima bila iskrivljavana, a Izraelcima i svijetu se govorilo da Arapi nisu samo izgubili rat, nego da su same njihove vođe pozvale vlastito stanovništvo da napusti područja koja je osvojio Izrael. Zaključak službene historiografije bio je taj da se »problem arapskog stanovništva«, odnosno izraelski »demografski problem« riješio praktički sam od sebe. Sada je još samo trebalo zabraniti palestinskim izbjeglicama povratak svojim domovima. To je bilo u potpunoj suprotnosti s odlukama i načelima tek maloprije ustrojene nove svjetske organizacije – Ujedinjenih naroda, a povratak prognanih i izbjeglica kasnije je uvijek prikazivan kao »fakultativni« dio mirovnog rješenja.

Ono što Izraelci nisu nikako mogli prihvatiti, a ni danas većina ne može, jest da istjerivanje Palestinaca nije samo posljedica »ratnog vihora« već dio unaprijed smišljenog plana koji je pak donesen na temelju ideoloških postavki cionističke ideologije. Istina o protjerivanju stotina tisuća Arapa izašla je na vidjelo početkom 80-ih, nakon što su deklasificirani brojni dokumenti iz izraelskih vojnih arhiva. Istina koja je do tada prezentirana trebala je poslužiti kao dokaz da Zapad mora podržati pravednu vojnu i političku borbu demokratskog

⁵ Usp. Nur MASALHA, A Critique on Benny Morris, u: Illan PAPPÉ (ur.): *The Israel/Palestine Question*, London, Routledge, 1999, 211-220, 214.

⁶ Mapai – stranka prethodnica Laburističke stranke.

⁷ Usp. Simha FLAPAN, *Die Geburt Israels*, München, Melzer Verlag, 2005.

i zapadno-orijentiranog židovskog naroda za svoju državu, nasuprot primitivnim, azijskim i polu-feudalnim Arapima i arapskim državama.

Pod utjecajem nekoliko velikih valova useljavanja, broj se židovskog stanovništva na području Izraela i Palestine od početka 20. stoljeća neprekidno povećavao dok se udio arapskog stanovništva smanjivao, velikim dijelom i kao posljedica ratova 1948.-1949. i 1967.⁸

Izrael i Palestina: Arapsko / židovsko stanovništvo (1914.-2005.)

Godina	Židovi	Arapci	Ukupno	% Židova ukupno
1914.	60.000	731.000	791.000	7,585%
1922.	83.790	668.258	752.048	11,141%
1931.	174.606	858.708	1.033.314	16,897%
1941.	474.102	1.111.398	1.585.500	29,902%
1950.	1.203.000	1.172.100	2.375.100	50,650%
1960.	1.911.300	1.340.100	3.251.400	58,783%
1970.	2.582.000	1.045.000	3.627.000	71,188%
1980.	3.282.700	2.100.000	5.382.700	60,986%
1995.	4.495.100	3.506.900	8.002.000	56,173%
2005.	5.275.700	5.139.100	10.414.800	50,656%

Bilješka: smanjivanje arapske populacije između 1960. i 1970. zbog arapskih izbjeglica za vrijeme rata 1967. godine.

2. Izrael kao kolonijalna i naseljenička zajednica

Ako uzmemo da je Izrael naseljeničko-kolonijalna zajednica, kao što tvrde neki autori, onda moramo ustvrditi da takva zajednica mora zadovoljiti neke preduvjete da bi se održala.⁹ Jedan od preduvjeta koje treba riješiti jest i pitanje »starosjedilačkog«, autohtonog stanovništva. Upravo to pitanje u Palestini i Izraelu do danas nije riješeno. Taj se problem i danas nameće istom jačinom te se, s obzirom na izostanak vojne ugroženosti, razvijaju brojne strategije za rješenje tog demografskog pitanja.¹⁰

Izraelska pobjeda u ratu 1967. godine te osvajanje velikog novog prostora nakon okupacije Zapadne obale i pojasa Gaze, pretvorilo se uskoro za Izrael u njegovu »demografsku noćnu moru«. U slučaju aneksije novih prostora, apsorpcija tako velikog broja palestinskog stanovništva pokazala se opasnošću za očuvanje židovske većine u Izraelu. Ubrzo su i arapski vođe uvidjeli uznemire-

⁸ Tablica kretanja broja stanovništva na cjelokupnom prostoru Izraela i Palestine. Izvor: <http://israelipalestinian.procon.org/view.resource.php?resourceID=000636>, (03.02.2012) temeljeno na podacima Središnjeg ureda za statistiku Izraela.

⁹ Usp. Maxime RODINSON, *Israel. A Colonial-Settler State?*, Pathfinder Press, London, 1973.

¹⁰ Usp. Ray DOLPHIN, *The West Bank Wall*, London, Pluto Press, 2006.

nost izraelskog vodstva stvaranjem velike arapske populacije u Izraelu i na okupiranim teritorijama te su stoga počeli potencirati tu opasnost. Tako je i Yasser Arafat govorio o »vremenskoj bombi« koja prijete uništenju Izraela iznutra.

Takva je bojazan istovremeno i jedan od razloga zašto nikada nije provedena formalna aneksija Zapadne obale i pojasa Gaze. U tom bi slučaju Izrael prije ili kasnije bio primoran stanovnicima tih područja dati svoje državljanstvo, a to bi praktički značilo izjednačavanje broja Židova i Arapa unutar samog Izraela.

Izrael sebe definira kao »židovsku i demokratsku« državu, a pri tome pojam »židovski«, kao odrednica karaktera države, doslovno znači: židovska većina stanovništva. Kako bi ta većina trebala biti matematički izražena, nije točno utvrđeno nekim javnim dokumentom, ali se uzima da je to oko 80% ukupnog stanovništva države Izrael. To znači da je karakter Izraela kao židovske države očuvan sve dok je očuvana židovska većina stanovništva.

Ta je potreba za očuvanjem židovske većine duboko usađena u svijest vodećih izraelskih političara, intelektualaca, državnika, ali i širih društvenih slojeva. Ona je shvaćena kao apsolutna nužnost za očuvanje države, jer bi se njezinim uklanjanjem ili nestajanjem dovelo u pitanje opstojnost Izraela. Stoga je i odbijanje priznavanja Izraela kao »židovske države« od strane palestinskog političkog vodstva predstavljeno kao jedna od ključnih političkih prepreka u postizanju konačnog mirovnog rješenja.

3. Demografska kretanja

Danas u Izraelu, preciznije rečeno u njegovim granicama prije 1967. godine, živi velika arapska manjina. Od današnjih 7,5 milijuna stanovnika Izraela, oko 20% (otprilike 1,5 milijuna) su izraelski Arapi, kako ih se službeno naziva. Oko 4,3% (otprilike 320.000 osoba) definirano je kao »ostali« (članovi obitelji židovskih imigranata koji nisu registrirani u Ministarstvu unutarnjih poslova kao Židovi, ne-arapski kršćani i stanovnici koji nemaju religijsku klasifikaciju).¹¹

3.1. Dijaspore

Jedan od najznačajnijih aspekata populacijske dinamike u Izraelu i Palestini jest odnos lokalnih demografskih trendova i dijaspore obaju naroda. Interakcija između židovske populacijske jezgre u Izraelu i Palestini te širom svijeta razasute dijaspore, tvorila je značajan čimbenik u oblikovanju židovske povijesti, identiteta i kulture. U središtu židovskih populacijskih trendova stoji tranzicija Židova imigranata iz stanja da u nekoj zajednici tvore *manjinu* u stanje da čine

¹¹ Usp. Sergio DELLAPERGOLA, World Jewish Population 2010, 2 (2010), http://www.jewishdatabank.org/Reports/World_Jewish_Population_2010.pdf (03.02.2012).

većinu u državi Izrael. Imigracija velikih razmjera i apsorpcija uključivala je također i velike socijalne tenzije i stvaranje socijalnih jazova unutar same židovske populacije.

Palestinska je migracija na neki način simetrična po brojevima, ali je išla u obrnutom smjeru. Ona nastaje najvećim dijelom kao posljedica događaja u ratu 1967. godine. U palestinskom slučaju, nacionalno političko i kulturno vodstvo gleda na dijasporu kao na značajan rezervoar za potencijalnu imigraciju na područje Izraela i Palestine. To se u prvom redu odnosi na pitanje povratka palestinskih izbjeglica.

3.2. Radikalne ideje u očuvanju židovske većine

Neke od radikalnih ideja o očuvanju židovske većine, uz istodobno teritorijalno proširenje Izraela, zrcale se i u idejama pokreta, kao što je, primjerice, onaj Meira Kahanea (1932-1990), ortodoksnog rabina, koji je bio poznat po idejama o masovnoj imigraciji u Izrael zbog prijetnje od »drugog holokausta« i zagovaranja pretvaranja izraelske sekularne demokracije u državu koja će se temeljiti na židovskom vjerskom pravu. Sastavni dio tih ideja bila je i aneksija Zapadne obale i Gaze te stvaranje »Velikog Izraela«. S obzirom na to da Arapi nikada neće prihvatiti židovsku državu, a demografska su prijetnja Izraelu, treba im platiti da napuste cijeli prostor Palestine. One koji to odbiju trebalo bi silom protjerati.

Iako je sama stranka Meira Kahanea danas zabranjena u Izraelu, takve ideje nipošto nisu u potpunosti nestale iz političkog života. Štoviše, one se, u svjetlu skretanja udesno političke scene u Izraelu, javljaju u svojim novim oblicima. Tako je i sama ideja »premještanja« arapskog stanovništva i dalje stalno prisutna u promišljanjima izraelskih stratega.

4. Teritorijalni ili demografski sukob

Zbog preokupiranosti izraelske elite, a time i izraelske javnosti, demografskom problematikom, manje čudi da je danas izraelsko-palestinski sukob u očima izraelske javnosti percipiran više kao demografski nego kao geografski. Borba za teritorij tako prepušta mjesto borbi brojeva i statistika.

4.1. Povlačenje s palestinskih teritorija i stvaranje palestinske države

Takva je percepcija i dovela do uobličavanja nove politike pod Sharonovom vladavinom i jedinstvenog događaja u povijesti arapsko-izraelskih ratova, 2005. godine – do jednostranog povlačenja izraelske vojske, institucija i naseljenika iz pojasa Gaze. Učinjeno je to nakon analize i spoznaje da je prenapučena Gaza

(gotovo 1,5 milijun ljudi) za Izrael samo politički teret, a stanovništvo, u slučaju eventualne aneksije, prijetnja židovskoj većini. Stoga je zaključeno da Gaza, ionako u međuvremenu potpuno devastirana, Izraelu više nije potrebna te je odlučeno da se započne s jednostranim »odvajanjem« od arapske populacije.

Upravo suočavanje s realnostima demografskih trendova objašnjava i veću spremnost na davanje samostalnosti Palestincima i pristajanje na stvaranje palestinske države. Strah od stvaranja palestinske većine na prostoru od rijeke Jordana do Sredozemnog mora nagnala je izraelsko vodstvo da počne razmišljati o ranijem jednostranom odvajanju od palestinske populacije te, shodno tome, i popuštanje desetljetnim zahtjevima Palestinaca da ostvare svoje pravo na samoopredjeljenje. Zaključak koji bi se mogao izvesti iz toga jest: kada ne bi postojala takva prijetnja, Izrael bi vjerojatno produljio stanje ni rata ni mira te unedogled odugovlačio s povlačenjem sa Zapadne obale i iz pojasa Gaze. Okupacija bi na taj način postala trajno stanje.

Istovremeno su demografske nedoumice izraelsko vodstvo nagnale i na to da s većom spremnošću prihvati planove o rješenju sukoba na temelju principa »dvije države« (*two-state solution*). Paradoksalno je da s takvom promijenjenom politikom Izraela raste nesprijetnost Palestinaca za takvo rješenje.

4.2. Židovska naselja na Zapadnoj obali

Međutim, povlačenje sa Zapadne obale složeniji je problem nego povlačenje iz pojasa Gaze. To neće biti moguće izvesti jednostavno, bez protivljenja i otpora na izraelskoj političkoj sceni. Prije svega, na Zapadnoj obali danas obitava oko 500.000 židovskih naseljenika. Izrael namjerava velik dio tih naselja anektirati – što jednostrano, što kroz pregovore. U svakom slučaju, prilikom bilo kojeg povlačenja i demontiranja ilegalnih naselja, ako do njih uopće dođe, može se očekivati velik otpor, kako izraelskih desno orijentiranih političkih snaga, tako i židovskih naseljenika koji velikim dijelom čine jednu od najradikalnijih političkih opcija u Izraelu.

Tablica kretanja broja židovskih naseljenika na palestinskim područjima.¹²

Godina	Zapadna obala	Pojas Gaze	Istočni Jeruzalem	Golanska visoravan	Ukupno
1972.	1.182	700	8.649	77	10.608
1983.	22.800	900	76.095	6.800	106.595
1985.	44.100	1.900	103.900*	8.700	158.700
1989.	69.800	3.000	117.100	10.000	199.900
1990.	78.600	3.300	135.000	10.600	227.500

¹² Izvor: Foundation for Middle East Peace, http://www.fmep.org/settlement_info/settlement-info-and-tables/stats-data/israeli-settler-population-1972-2006, (19.07.2012).

Godina	Zapadna obala	Pojas Gaze	Istočni Jeruzalem	Golanska visoravan	Ukupno
1991.	90.300	3.800	137.300	11.600	243.000
1992.	101.100	4.300	141.000	12.000	258.400
1993.	111.600	4.800	152.800	12.600	281.800
1995.	133.200	5.300	157.300	13.400	309.200
1996.	142.700	5.600	160.400	13.800	322.500
1997.	154.400	5.700	161.416	14.300	335.816
1998.	163.300	6.100	165.967	14.900	350.267
1999.	177.411	6.337	170.123	15.313	369.184
2000.	192.976	6.678	172.250	15.955	387.859
2002.	214.722	7.277	175.617	16.503	414.119
2003.	224.669	7.556	178.601	16.791	427.617
2004.	234.487	7.826	181.587	17.265	441.828
2005.	258.988	0	184.057	17.793	460.838
2006.	268.400	0	N/A	18.105	N/A
2007.	282.000	0	N/A	N/A	N/A

Velik dio posla oko odvajanja od arapskog stanovništva Zapadne obale već je obavljen izgradnjom zida koji prolazi tzv. Zelenom linijom, a velikim dijelom zalazi u teritorij Zapadne obale te odvaja veća židovska naselja na tom području. Izgradnja zida, pored njegove zaštitne funkcije i sprječavanja infiltracije eventualnih terorista (koji zbog pojačane učinkovitosti palestinskih snaga sigurnosti postaju sve manja prijetnja), pruža jasan dokaz onoga što Izrael smjera učiniti u svrhu rješavanja »demografskog problema«. Izraelski premijer Sharon prvotno je zamislio zid kao sredstvo zauzimanja teritorija, ali je kasnije promijenjena njegova svrha u korist demografske politike.

Mitchell G. Bard, pro-izraelski analitičar, kritizira način na koji se zidom pokušavaju postići demografski učinci:

»Izraelska politika pogoršava demografsku situaciju, posebno u Jeruzalemu, gdje se gradi sigurnosni zid (a tu je skoro u potpunosti zid, prije nego sigurnosna ograda) očito s malo obzira prema projekcijama kretanja broja stanovništva. U svojim naporima da inkorporira što je više moguće zemlje unutar Jeruzalema i oko njega, zid (ograda) je također obuhvatio tisuće palestinskih Arapa unutar grada. Ustvari, koliko god se činilo nevjerojatnim, Izrael je sada doveo palestinski izbjeglički kamp unutar granica koje je odredio za Jeruzalem.«¹³

¹³ Usp. Mitchell G. BARD, *Will Israel Survive*, New York, Palgrave Macmillan, 2007, 57.

4.3. Ekonomski aspekt migracija

Iako su demografska kretanja motivirana prvenstveno političkim i nacionalnim razlozima, za razliku od ostatka bliskoistočnih migracija, postoji i ekonomska pozadina nekih migracija. Na području Palestine, to su prvenstveno kretanja »sjever – jug« pri čemu u Izraelu boravi oko 100.000 Palestinaca sa Zapadne obale i iz pojasa Gaze koji tu borave zbog posla te oko 10.000 Egipćana koji za iste poslove u Izraelu zarade i do osam puta više nego u Egiptu. Između 1967. i 1987. broj radnika koji su dnevno putovali na posao u Izrael dosegao je 200.000. S početkom prve *intifade*, taj je broj drastično smanjen, što je pak dovelo do značajnog pada životnog standarda među Palestincima. Druga je *intifada* u potpunosti okončala interakciju radne snage.

4.4. Konferencije u Herzlyji

Svake se godine tijekom zadnjeg desetljeća u centru Herzlyja održava konferencija na kojoj se okuplja politička, intelektualna i vojna elita Izraela. Godine 2003. održana je 4. konferencija koja u zaključcima o odnosima s arapskom manjinom, između ostaloga, navodi:

»Odnosi koje država Izrael ima sa svojim arapskim građanima jesu glavno nacionalno pitanje. Ono nije dobilo pažnju koju zaslužuje i kao takvo čini prijetnju koheziji izraelskog društva. Osjećaji otuđenja i neprijateljstva koji se talože među izraelskim Arapima usko su povezani s rastućim fenomenom njihovog regrutiranja u terorističke organizacije. Da bi se neutralizirali ti čimbenici ekstremizma, izraelski Arapi moraju biti integrirani u tkivo izraelskog društva.«¹⁴

Nakon konferencije izdano je izvješće u kojem se kao jedno od sredstava za rješavanje »demografske prijetnje« navodi i moguć transfer državljanstva izraelskih Arapa. Taj bi se transfer trebao provesti tako da izraelski Arapi svoje državljanstvo imaju u budućoj neovisnoj palestinskoj državi, a u Izraelu bi zadržali prava koja se vezuju uz pravo prebivališta. Na takav bi se administrativni način Izrael praktički uspješno riješio svoje arapske manjine.

Ideja o »premještanju«, koja postoji od samog nastanka cionističkog pokreta, sve se više prihvaća, posebno nakon izbijanja druge *intifade*. Šef glavnog stožera izraelske vojske, Moshe Ya'alon, opisao je slamanje palestinske druge *intifade* kao završetak rata 1948. godine.¹⁵ On je također u jednom intervjuu usporedio palestinsku prijetnju s bolešću raka.¹⁶ Bivši ministar transporta, a

¹⁴ Usp. Jonathan COOK, *Blood and Religion - The Unmasking of the Jewish and Democratic State*, Pluto Press, London, 2006, 107.

¹⁵ Usp. *isto*, 109.

¹⁶ »Kada ste napadnuti izvana, možete vidjeti napad, ranjeni ste. Rak je, s druge strane, nešto unutarnje. Stoga držim da je to više uznemirujuće, jer je ovdje dijagnoza kritična. Moja profesionalan dijagnoza je da je ovo fenomen koji čini egzistencijalnu prijetnju« (Ari SHAVIT, The

sada vanjskih poslova, Avigdor Liberman još je prigodom posjeta Rusiji 2004. godine govorio o »planu za razdvajanje nacija« (*separation of nations*).¹⁷ Taj je plan predstavio kao alternativu Sharonovoj politici jednostranog povlačenja koje je dovelo i do povlačenja iz pojasa Gaze 2005. godine. Osnova toga bilo je istjerivanje »nelojalnih« izraelskih Arapa iz Izraela.

5. Demografska prijetnja

Demografska prijetnja visokog arapskog nataliteta istodobno je i sigurnosna prijetnja. Po mnogima, čak i najveća sigurnosna prijetnja te se stoga govori o »palestinizaciji« Izraela iznutra. Jedan od argumenata je i podatak o 100.000 Palestinaca koji su ilegalno emigrirali u Izrael. Tako današnji izraelski premijer Netanyahu izjavljuje: »Izraelski su Arapi prava demografska prijetnja.«¹⁸ Mitchell Bard zaključuje: »Pored vjere, na čemu muslimani temelje svoj optimizam da je vrijeme na njihovoj strani? Postoje dva glavna razloga – demografska bomba i atomska bomba.«¹⁹

Izraelsko je vodstvo demografska pitanja stavilo na prvo mjesto u donošenju strateških odluka.²⁰ Dokle seže izraelska preokupiranost demografijom, prepričava i izraelski sociolog Uri Avnery u jednom svom članku:

»Zvuči kao loš vic, ali se stvarno dogodilo: jedan je rabin otišao iz Izraela u Peru, obratio grupu američkih domorodaca na judaizam, doveo ih u ovu zemlju i stavio ih u naselje koje se nalazi na zemlji oduzetoj od palestinskih vlasnika. Oni primaju, kao i naseljenici, izdašne državne poticaje, plaćene novcem oduzetim od tisuća Izraelaca koji žive ispod granice siromaštva. Oni tamo žive sretno do kraja života (osim ako ne napuste naselje u oklopnom vozilu i tom prilikom naidu na zasjedu pravih palestinskih vlasnika).«²¹

Demografija se danas u Izraelu raspravlja na fakultetima, u medijima, školama. Rasprava se vodi oko toga kolik će biti postotak Židova u Izraelu za deset, dvadeset, trideset godina i hoće li taj postotak biti 78% ili će se smanjiti na

Enemy Within, *Ha'aretz Magazine*, 30. kolovoza 2002.).

¹⁷ Usp. Lily GALILI, Lieberman tells Russia he wants to expel Israeli Arabs (31.05.2004) <http://www.haaretz.com/print-edition/news/lieberman-tells-russia-he-wants-to-expel-israeli-arabs-1.123886> (03.02.2012).

¹⁸ Usp. Gideon ALON; Aluf BENN, Netanyahu: Israel's Arabs are the real demographic threat (18.12.2003) <http://www.haaretz.com/print-edition/news/netanyahu-israel-s-arabs-are-the-real-demographic-threat-1.109045> (03.02.2012).

¹⁹ Mitchell G. BARD, *nav. dj.*, 53.

²⁰ Sharon je, ako što je to bio slučaj i s prethodnim premijerima, bio suočen s temeljnom dilemom s kojom Izrael nije uspio izaći na kraj nakon okupacije palestinskih teritorija 1967. Dilema je uzrokovana kontradikcijom između cionističke prirode aneksije i ekspanzije i očuvanja karaktera Izraela kao židovske države (usp. As'ad GHANEM, *Israel and the »Danger of Demography«*, u: Jamil HILAL (ur.), *Where Now For Palestine*, New York, Zed Books, 53).

²¹ Uri AVNERI, Israel: the Jewish Demographic State, *CounterPunch*, 11.-13. listopada 2002. <http://www.counterpunch.org/avnery1011.html> (03.02.2012).

75% te što učiniti ako se taj postotak nastavi smanjivati. Neki predlažu da se jednostavno potakne daljnje jačanje nataliteta Židova, a da se Arape obeshrabri da zadrže visoku stopu nataliteta. Drugi predlažu da se spriječi da useljenici iz bivšeg SSSR-a dovode ne-židovske bračne drugove. Kao jedno od rješenja predlaže se također da se strani radnici odmah istjeraju kako se ne bi naselili te potom stvorili obitelji. Treći se nadaju da će val anti-semitizma u državama kao što su Francuska ili Argentina natjerati tamošnje Židove na daljnje iseljavanje. Najradikalnije rješenje je ono za koje povjesničar Benny Morris tvrdi da je još Ben-Gurion trebao napraviti, a to je da se jednostavno sve Arape istjera iz Izraela.

Desetljećima je glavni izvor očuvanja židovske većine bila židovska dijaspora u svijetu. Dijaspore je bila glavni izvor demografskog popunjavanja Izraela, posebice nakon Drugog svjetskog rata i nakon raspada SSSR-a. Danas su ti izvori većinom iscrpljeni i teško je ponovno očekivati takve velike valove useljavanja. Jedini preostali mogući »bazen« za novo useljavanje potencijalno se nalazi u Sjedinjenim Državama.²² Masovan odlazak Židova iz SAD-a u Izrael, međutim, teško je očekivati.

U imigraciji Židovi imaju jasnu prednost pred Arapima, ali se ta prednost s vremenom sve više smanjuje. Prema nekim predviđanjima, useljavanje Židova u Izrael odvijalo bi se sve sporije u sljedećim desetljećima 21. stoljeća. U prvom desetljeću 21. stoljeća imigracija u Izrael je bila oko 100.000, u sljedećem će iznositi oko 50.000, a u trećem desetljeću bit će samo oko 28.000 imigranata.²³

Istodobno, postoji i bojazan od mogućeg većeg iseljavanja iz Izraela. Stanovit broj izraelskih državljana, iz raznih razloga, već je odlučio napustiti zemlju. Veće iseljavanje Židova bio bi scenarij noćne more za izraelsko vodstvo.

Treba reći i da je politički poziv za povratak svih palestinskih izbjeglica upitan s aspekta socio-ekonomske održivosti buduće palestinske države. Povratak velikog broja palestinskih izbjeglica gotovo sigurno bi doveo u pitanje gospodarsku stabilnost mlade države.

²² Svaki put kada negdje postoji ekonomska bijeda ili izbije anti-semitizam, Izrael očekuje da veliki broj Židova krene iz svoje zemlje u židovsku domovinu. Npr., pad režima apartheida u Južnoj Africi trebao je stimulirati masovni egzodus Židova, ali je samo 16.000, od više od 100.000 pripadnika zajednice, učinilo *aliyah*. Godine 2005. ta je brojka bila 102. Ekonomska kriza u Argentini je također trebala potaknuti veliki val migracija, ali je samo šačica Židova učinila *aliyah* (otprilike 10.000 iz populacije od 250.000) u posljednjih nekoliko godina. U 2005. se 397 argentinskih Židova naselilo u Izraelu. Očekuje se da pojava islamskog ekstremizma i izbijanja anti-semitizma navede europske Židove da pobjegnu u Izrael, ali to se za sada nije dogodilo. U Francuskoj mi, primejrice, Židovi kažu da ne vide budućnost za svoju zajednicu od 600.000 članova. Samo je 2.900 Židova imigriralo, a prosjek je u prethodnih 5 godina bio manji od 2000. Jedina druga velika populacija iz koje Izrael može privući imigrante su SAD. Slijedom toga, neki Izraelci ustraju u nadi da je njihov spas u demografskom ratu imigriranje američkih Židova (usp. M. BARD, *nav. dj.*, 61).

²³ Yair SHELEG: The demographics point to a binational state (27.05.2004) <http://www.haaretz.com/news/the-demographics-point-to-a-binational-state-1.123562> (03.02.2012).

6. Kako dalje – kakvi su izgledi rješenja za budućnost

Sve što je Izrael poduzeo do današnjeg dana nije uspjelo stvoriti premoćnu židovsku većinu, posebice ako broju Palestinaca u Izraelu i na okupiranim područjima pridodamo i palestinske izbjeglice. Isključivanjem Arapa iz izraelskog državljanstva, gradnjom zidova i stvaranjem palestinskih *bantustana*, demografski se »problem« neće riješiti.

Uz demografiju, važno pitanje u koje ovdje ne možemo detaljnije ulaziti jest pitanje prirodnih resursa u samom Izraelu – na samo 20.000 kvadratnih kilometara trenutno živi već 7,5 milijuna stanovnika. Od potrebnih prirodnih resursa, na prvom je mjestu zasigurno pitanje opskrbe vodom.

Demografski se konflikt odražava i u Jeruzalemu. Palestinci čine 70% stanovništva u okupiranom istočnom dijelu, a 35% u cijelom gradu. Do 2020. činit će 40% stanovništva cijelog Jeruzalema. Gradnjom naselja, izgradnjom zida, rušenjem palestinskih kuća te drugim upravnim mjerama lokalnog karaktera, taj se postotak uporno pokušava smanjiti.

Promjene su nužne i u odnosu prema vlastitom arapskom stanovništvu, ali i u politici prema svojim susjedima. Uri Avnery stoga zaključuje:

»Cionizam je bio posljednji europski nacionalni pokret. Izraelski kolonijalizam također je došao 200 godina prekasno. Stoga je možda i prirodno da izazov usvajanja novog nacionalnog pogleda dolazi dosta kasno. Ali na kraju, nadam se, židovska demografska država bit će zamijenjena izraelskom demokratskom republikom za dobrobit i sigurnost svih građana.«²⁴

6.1. Mogući scenariji

S obzirom na demografska kretanja postoji nekoliko mogućih scenarija daljnjeg razvoja događaja u odnosu na politički i državni status pojedinih dijelova Palestine; prvi scenarij je jednostavno produljenje *statusa quo*. U sljedećih nekoliko desetaka godina, izraelska populacija ostala bi brojnija nego palestinska na okupiranim područjima. Ipak, Palestinci imaju višu stopu nataliteta nego Izraelci, 3,2% prema 1,8%. Takva bi projekcija rasta dovela do toga da se do 2050. godine stanovništvo u ta dva dijela izjednači te bi iznosilo oko 10,5 milijuna.

Drugi scenarij podrazumijeva postojanje triju država: Izraela, Zapadne obale i pojasa Gaze. U usporedbi sa stanjem u prethodnom scenariju, Izrael bi ostao znatno brojniji. Ipak, ako bi se palestinske izbjeglice vratile i inkorporirale u neovisnu palestinsku državu, takva bi država nadmašila broj stanovnika Izraela u sljedećih 20 godina.

²⁴ Usp. Uri AVNERY, Israel: the Jewish Demographic State, *CounterPunch*, 11.-13. listopada 2002. <http://www.counterpunch.org/avnery1011.html> (03.02.2012).

Treći scenarij predviđa dvije države koje bi mirno egzistirale jedna pored druge. Bez povratka palestinskih izbjeglica Izrael po broju stanovnika ostaje veći od palestinske države. Ako se pak vrate palestinske izbjeglice u neovisnu Palestinu, ta bi država već u početku bila veća od Izraela po broju svojih stanovnika, jer bi uključivala ukupno palestinsko stanovništvo Zapadne obale i pojasa Gaze.

Četvrti scenarij je jedna država, dvonacionalnog karaktera. Prema tom scenariju, Izrael, Zapadna obala i pojas Gaze ujedinili bi se u jednu demokratsku državu. Arapski i židovski građani koji imaju državljanstvo imali bi ista prava, a u slučaju njihova ujedinjenja, takva bi država prema sadašnjem broju stanovnika imala oko 12 milijuna stanovnika, a Arapa i Židova bi bilo otprilike jednako. S obzirom na različitu stopu nataliteta, Arapi bi u takvoj državi brojčano brzo nadmašili Židove, a do 2050. godine bi činili dvije trećine ukupnog stanovništva.

6.2. Arapi u Izraelu

U ove scenarije, doduše, nije uključena arapska manjina u Izraelu koja sada broji oko 20% stanovništva. Arapsko stanovništvo Izraela danas čine ustvari ostaci arapskoga stanovništva koje je živjelo na tom području 1948. godine, prije egzodusa za vrijeme prvog izraelsko-arapskog rata. Do danas se to stanovništvo, zahvaljujući višoj stopi rasta, nekoliko puta povećalo.

U sklopu izraelsko-palestinskog sukoba, u javnosti su definitivno zanemareni status i problematika arapske manjine u Izraelu kao iznimno bitan dio cijelog problema. Ta je manjina, pak u Izraelu, isključena iz glavnih gospodarskih, političkih, i kulturnih tokova.

Arapi su uvelike promijenili svoj način života te danas prosječna arapska žena rađa upola manje djece nego što je to bio slučaj prije nekoliko desetljeća. Do tih je promjena došlo zbog povećanja standarda, promjene navika životnih, poboljšanja higijene i općenito višeg standarda građana Izraela.

Zaključak

Upravo zbog takvih pokazatelja i zbog svih prije spomenutih činjenica, mnogi analitičari upozoravaju na to da nije potrebno stanovništvu Izraela kontinuirano nametati bojazan od arapske »demografske bombe« s obzirom na to da je izgledno da će se njihov udio u budućnosti smanjivati.²⁵ U svakom slučaju, tvrdi se, udio arapskog stanovništva od sadašnjih 20% neće se mijenjati.

²⁵ Usp. Paul MORLAND, Defusing the demographic scare, (08.05.2009) <http://www.haaretz.com/print-edition/opinion/defusing-the-demographic-scare-by-paul-morland-1.275657> (03.02.2012).

Potrebna je potpuna promjena načina razmišljanja i općenito odnosa prema arapskom stanovništvu. Činjenica jest da je arapska zajednica u današnjem Izraelu integriranija u izraelsko društvo nego prije nekoliko desetljeća. Ipak, prema arapskom bi stanovništvu, prije svega u samom Izraelu, trebalo pronaći nov pristup te ga uključiti kao ravnopravno stanovništvo u život države Izrael. Toj bi arapskoj zajednici potom trebalo dati građanska, ali i kolektivna manjinska prava koja bi mu omogućila normalan život i razvoj. Takav bi pristup, uključujući i pretvaranje Izraela iz etnokratskog u stvarno demokratsko društvo, vjerojatno ubrzao i rješavanje cijelog izraelsko-palestinskog sukoba.

Arapska će manjina prestati biti »prijetnja«, ako postane znak tolerancije i demokratičnosti izraelskog društva te neka vrsta mosta između država cijele regije. Demokratski bi svijet trebao ustrajati na pretvaranju Izraela u zajednicu ravnopravnih građana. U protivnom, marginalizirana, obespravljena i diskriminirana arapska zajednica može biti samo izvorom nezadovoljstva, a time i nestabilnosti cijele regije.

To najviše, na koncu, ovisi o državi Izrael, kao daleko nadmoćnijoj strani u sukobu, a u manjem dijelu o Arapima i razumnosti njihovih vođa. Možda se i na taj način dođe do konačnog rješenja cijelog kompleksa izraelsko-arapskog sukoba i odgovora na vječnu dilemu: jedna ili dvije države.

Stjepan Vukas

State of Israel and the so-called demographic bomb

Summary

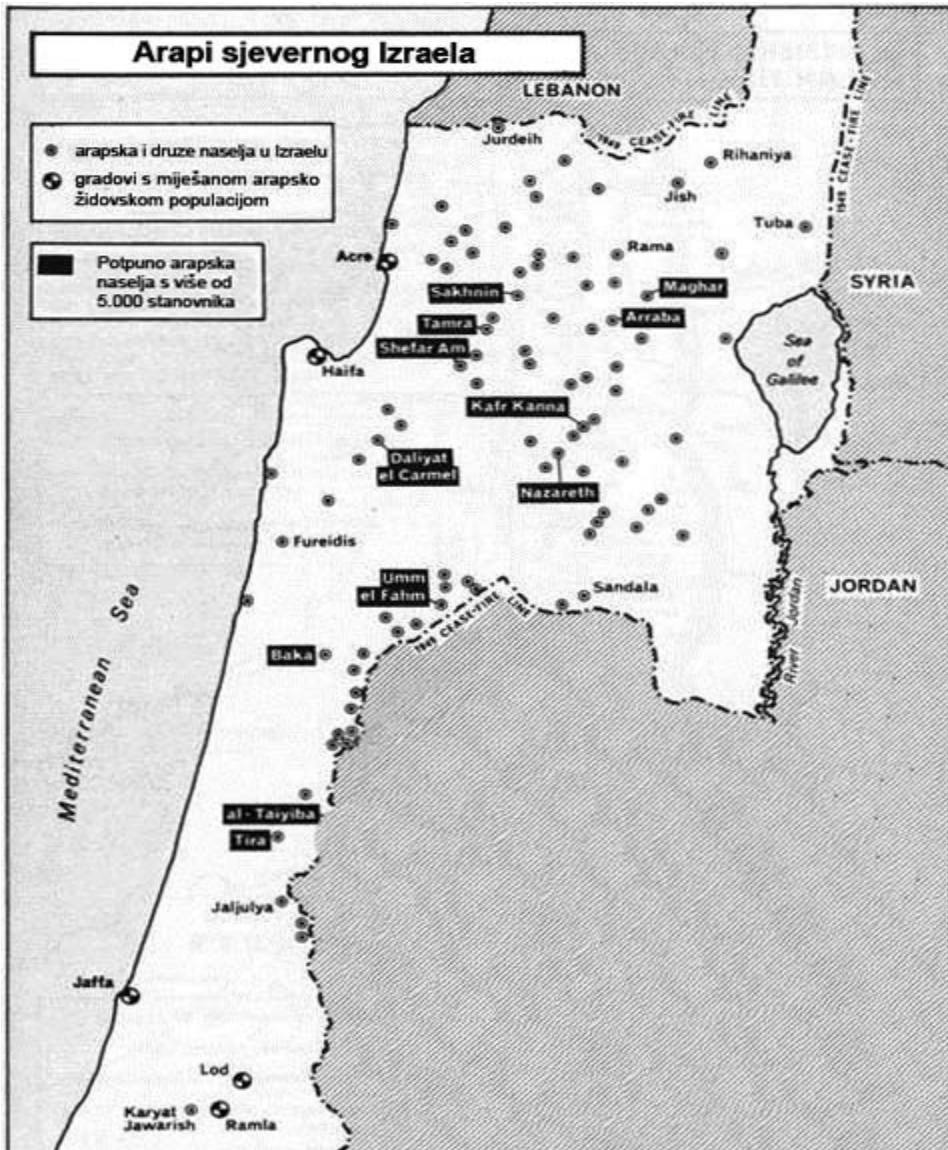
The Article deals with the topic of demography of Israel and Palestine in the context of demography as a geostrategic category. After the Palestinians stopped being a military threat, their sheer numbers and the fast growing population are being perceived by the Israeli establishment as the main threat to the very existence of the State of Israel. The problems of demography are not given much attention in the Western media, whereas in Israel it frequently appears as a topic of public debate. In that debate, the fear prevails that the number of Palestinian Arabs in Israel, Gaza Strip and the Occupied Territories of the Western Bank might surpass the number of Jews in these areas. This is the reason that the great geopolitical plans of the Israeli government are being guided by the fear of the Arab numerical superiority in the area of the historical mandate of Palestine.

Key words: demography, Israel, geopolitics, Palestine, transfer population.

Prilog 1 – Karta udjela arapskog stanovništva u državi Izrael.²⁶

²⁶ Izvor: Pierre Vallaud, Xavier Baron, ATLAS GÉOSTRATÉGIQUE DU PROCHE ET DU MOYEN-ORIENT, Presses de l'Université de Beyrouth, 2009, 154.

Prilog 2 – Karta rasporeda arapskih naselja u sjevernom Izraelu.²⁷

²⁷ Izvor: Martin Gilbert, THE ROUTLEDGE ATLAS OF THE ARAB-ISRAELI CONFLICT, Routledge Taylor&Francis Group, Ninth Edition published 2008, 55.